

**MAKTABGACHA TARBIYA MUASSASASIDA UMUMIY TABIAT
BURCHAGINI, HAR BIR GURUHDA JONLI BURCHAKNI TASHKIL ETISH**

Xalmatov Misliddin Muxammadovich

*University of economics and
“Maktabgacha ta’lim” kafedrası
kafedrası v.b.dotsenti, biologiya
fanlari bo‘yicha falsafa fanlari doktori (Ph.D)
E-mail: mr.kholmatov1986@mail.ru*

Annotatsiya

Mazkur maqolada maktabgacha tarbiya muassasalarida umumiy tabiat burchagi va guruhlarda jonli burchaklarni tashkil etishning pedagogik asoslari yoritilgan. Tabiat burchagining bolalar ekologik tarbiyasidagi o‘rni, uning jihazlanishi, mazmuni va ta’limiy-tarbiyaviy imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, jonli burchaklarda o‘simliklar va hayvonlarni parvarish qilish orqali bolalarda ekologik madaniyat, mehnatsevarlik va tabiatga nisbatan mas’uliyat hissini shakllantirish masalalari ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar

tabiat burchagi, jonli burchak, maktabgacha ta’lim, ekologik tarbiya, o‘simliklar, hayvonlar, ekologik madaniyat, kuzatish, mehnat tarbiyasi.

Abstract

This article examines the pedagogical foundations of organizing a general nature corner and living corners in preschool educational institutions. The educational significance, equipment, content, and developmental opportunities of nature corners are analyzed. Particular attention is paid to the formation of environmental culture, responsibility, and work habits in children through caring for plants and animals in living corners.

Keywords

nature corner, living corner, preschool education, environmental education, plants, animals, ecological culture, observation, labor education.

Kirish

Maktabgacha ta’lim tizimida bolalarni har tomonlama rivojlantirish, ularda tabiatga muhabbat va ekologik madaniyatni shakllantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Bu vazifalarni amalga oshirishda tabiat bilan tanishtirish ishlari alohida ahamiyatga ega. Maktabgacha yoshdagi bolalarda tabiat haqidagi dastlabki bilimlarni shakllantirishda tabiat burchagi va jonli burchaklarning o‘rni beqiyosdir.

Tabiat burchagi bolalarning tabiat obyektlari bilan muntazam muloqot qilishiga imkon yaratadi. U yerda joylashtirilgan o‘simliklar, hayvonlar, tabiiy materiallar va ko‘rgazmali vositalar bolalarda kuzatuvchanlikni, tabiatga qiziqishni hamda ekologik tafakkurni rivojlantiradi.

Maktabgacha tarbiya muassasasida tashkil etilgan umumiy tabiat burchagi va har bir guruhdagi jonli burchaklar bolalarning yosh xususiyatlariga mos ravishda ekologik tarbiyani samarali tashkil etish imkonini beradi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Pedagogik tadqiqotlarda tabiat burchagini tashkil etish maktabgacha ta’limning muhim tarkibiy qismi sifatida baholanadi. F.R. Qodirova, Sh.A. Sodiqova, N.M. Qayumova va boshqa olimlar bolalarni tabiat bilan tanishtirishda jonli burchaklarning ta’limiy va tarbiyaviy ahamiyatini asoslab berganlar.

S.N. Nikolaevaning tadqiqotlarida ekologik tarbiya jarayonida jonli tabiat obyektlari bilan bevosita muloqot qilish bolalarda ekologik ong va ekologik madaniyatni rivojlantirishning samarali vositasi ekanligi ko‘rsatib berilgan.

Shuningdek, zamonaviy pedagogik yondashuvlarda tabiat burchagi bolalarning bilish faoliyatini rivojlantiruvchi, mustaqil kuzatish va tajriba o‘tkazish imkoniyatini beruvchi ta’limiy muhit sifatida talqin qilinadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda ilmiy-pedagogik manbalarni tahlil qilish, kuzatish, umumlashtirish va qiyosiy taqqoslash metodlaridan foydalanildi. Maktabgacha ta’lim muassasalarida tabiat burchagi va jonli burchaklarni tashkil etish bo‘yicha mavjud metodik tavsiyalar o‘rganildi.

Umumiy tabiat burchagining maqsadi va vazifalari

Umumiy tabiat burchagi maktabgacha ta’lim muassasasining barcha tarbiyalanuvchilari uchun mo‘ljallangan maxsus pedagogik muhitdir.

Uning asosiy maqsadi:

- bolalarni tabiat bilan tanishtirish;
- ekologik bilimlarni shakllantirish;
- tabiatga mehr va g‘amxo‘rlik hissini rivojlantirish;
- kuzatuvchanlik va bilish faolligini oshirish;
- ekologik madaniyatni tarbiyalashdan iborat.

Tabiat burchagida bolalar turli o‘simliklar, akvariumlar, qushlar va boshqa tirik tabiat obyektlari bilan tanishadilar.

Umumiy tabiat burchagini tashkil etish talablari

Tabiat burchagini tashkil etishda quyidagi talablar hisobga olinadi:

Gigiyenik talablar

- xona yorug‘ va shamollatiladigan bo‘lishi;
- o‘simlik va hayvonlar uchun qulay sharoit yaratilishi;
- sanitariya qoidalariga amal qilinishi.

Pedagogik talablar

- obyektlar bolalarning yoshiga mos bo‘lishi;
- kuzatish uchun qulay joylashtirilishi;
- tarbiyaviy maqsadlarga xizmat qilishi.

Estetik talablar

- tabiat burchagi chiroyli bezatilishi;
- ranglar uyg‘unligiga e’tibor qaratilishi;

- bolalarda estetik didni rivojlantirishi.

Har bir guruhda jonli burchakni tashkil etish

Jonli burchak guruh xonasida tashkil etilib, bolalarning kundalik faoliyatiga integratsiya qilinadi. Jonli burchak tarkibiga quyidagilar kiritilishi mumkin:

Xona gullari

- xlorofitum;
- begoniya;
- aloe;
- geran;
- fikus.

Ushbu o‘simliklar parvarishi oson va bolalar salomatligi uchun xavfsiz hisoblanadi.

Akvarium

Akvariumdagi baliqlar bolalarning qiziqishini oshiradi hamda suv muhitidagi hayot haqida tasavvurlarni shakllantiradi.

Qushlar

Kanareyka yoki to‘tiqush kabi qushlar bolalarda g‘amxo‘rlik va mas‘uliyat hissini rivojlantiradi.

Tabiiy materiallar

Shox-shabba, urug‘lar, barglar, toshlar va mevalar namunalaridan foydalanish mumkin.

Jonli burchakning ta‘limiy ahamiyati

Jonli burchak bolalarning bilim olish faoliyatini faollashtiradi. Ular:

- o‘simliklarning o‘shini kuzatadilar;
- hayvonlarning xulq-atvorini o‘rganadilar;
- tabiatdagi o‘zgarishlarni tahlil qiladilar;
- oddiy tajribalar o‘tkazadilar.

Natijada bolalarda ekologik bilimlar va ilmiy dunyoqarash shakllanadi.

Jonli burchakning tarbiyaviy ahamiyati

Jonli burchak bolalarda quyidagi sifatlarni rivojlantiradi:

- mehnatsevarlik;
- mas‘uliyatlilik;
- tartiblilik;
- mehr-shafqat;
- ekologik madaniyat.

Bolalar gullarni sug‘orish, barglarni artish va hayvonlarga oziq berish orqali foydali mehnat ko‘nikmalarini egallaydilar.

Jonli burchakda kuzatish va tajribalarni tashkil etish

Jonli burchak ekologik kuzatish va tajribalar uchun qulay muhit yaratadi.

Masalan:

- o‘simliklarning yorug‘lik ta‘sirida o‘shini kuzatish;
- suvning o‘simlik rivojlanishidagi rolini aniqlash;
- baliqlarning harakatini kuzatish;

25-Iyun, 2026-yil

- urug‘larning unib chiqish jarayonini o‘rganish.

Bunday mashg‘ulotlar bolalarda sabab-oqibat bog‘lanishlarini tushunishga yordam beradi.

1-Rasm. Maktabgacha tarbiya muassasasida jonli burchakni tashkil etish

Ota-onalar bilan hamkorlik

Tabiat burchagini boyitishda ota-onalar bilan hamkorlik muhim o‘rin tutadi.

Ota-onalar:

- xona gullarini olib kelishlari;
- tabiiy materiallar to‘plashda yordam berishlari;
- ekologik tadbirlarda qatnashishlari mumkin.

Bu hamkorlik ekologik tarbiya samaradorligini oshiradi.

Natijalar va muhokama

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, umumiy tabiat burchagi va jonli burchaklar mavjud bo‘lgan maktabgacha ta’lim muassasalarida bolalarning ekologik bilimlari va tabiatga qiziqishi yuqori bo‘ladi.

Bolalar tabiat obyektlari bilan muntazam muloqot qilish orqali:

- ekologik madaniyatni egallaydilar;
- kuzatuvchanlikni rivojlantiradilar;
- tabiatni asrash zarurligini anglaydilar;
- mehnat malakalarini shakllantiradilar.

Bu esa shaxsning har tomonlama rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Xulosa. Maktabgacha tarbiya muassasasida umumiy tabiat burchagi va har bir guruhda jonli burchakni tashkil etish ekologik tarbiyaning samarali vositalaridan biridir. Tabiat burchagi bolalarda tabiat haqidagi bilimlarni kengaytiradi, ekologik madaniyatni rivojlantiradi va mehnat tarbiyasini shakllantiradi.

Jonli burchakdagi amaliy faoliyatlar bolalarda tabiatga mehr-muhabbat, mas’uliyat va g‘amxo‘rlik hissini rivojlantiradi. Shu sababli maktabgacha ta’lim muassasalarida tabiat burchaklarini zamonaviy pedagogik talablar asosida tashkil etish muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Qodirova F.R., Toshpo‘latova Sh.Q., A‘zamova M.N. *Maktabgacha pedagogika.* – Toshkent: Ma’naviyat, 2019.
2. Sodiqova Sh.A. *Maktabgacha pedagogika.* – Toshkent: Tafakkur sarchashmalari, 2013.
3. Qayumova N.M. *Maktabgacha pedagogika.* – Toshkent: TDPU, 2013.
4. Hasanboyeva O.U. *Pedagogika nazariyasi va tarixi.* – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
5. Nikolaeva S.N. *Ekologicheskoye vospitaniye doshkolnikov.* – Moskva: Akademiya, 2019.
6. Veretennikova S.A. *Oznakomlenie doshkolnikov s prirodoy.* – Moskva: Prosveshcheniye, 2018.
7. Poddyakov N.N. *Razvitie poznavatelnoy aktivnosti doshkolnikov.* – Moskva: Akademiya, 2017.
8. Vygotskiy L.S. *Pedagogicheskaya psixologiya.* – Moskva: AST, 2019.
9. Montessori M. *The Absorbent Mind.* – New York, 2015.
10. Piaget J. *The Child and Reality.* – London: Routledge, 2018.
11. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
12. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. *Ilk qadam davlat o‘quv dasturi.* – Toshkent, 2022.
13. UNESCO. *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives.* – Paris, 2020.
14. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ekologik ta’lim va tarbiyaga oid farmonlari.

25-Iyun, 2026-yil

15. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ekologik tarbiya bo’yicha metodik tavsiyalar. – Toshkent, 2023.